

Kısaca Konu Başlıkları gizle

1 1- Abbasi Devleti'nin İlk Dönemleri

2 2- Abbasi Halifeleri ve Türkler

1- Abbasi Devleti'nin İlk Dönemleri

Emevi Devleti'nin 750 yılında yıkılışından sonra **Hz. Muhammed**'in amcası Abbas'ın soyundan gelen **Ebu'l-Abbas Abdullah** halifeliğini ilan ederek Abbasiler Devleti'ni kurdu. O ölünce yerine kardeşi Mansur geçti. Mansur, Kafkasya üzerinden Abbasi topraklarına girmiş olan Hazarları geri püskürttü. Ayrıca Bizans'tan gelecek saldırılardan korunmak için önlemler aldı.

Bu amaçla sınır bölgesine Türkleri yerleştirirken Musul ve Azerbaycan valiliklerine de Türkler arasından seçtiği kişileri atadı. Halife Mansur, siyasi faaliyetlerinden çok, başlattığı büyük kültür hareketi ile tanındı. İleride önemli bir medeniyet merkezi durumuna gelecek olan Bağdat şehrini kurarak burayı başkent yaptı.

Bilim, sanat ve edebiyat faaliyetlerini destekleyen Mansur aynı zamanda büyük bir hatip ve hadis bilginiydi. Onun döneminde Farsça, Hintçe, İbranice ve Yunancadan Arapçaya tercüme çalışmaları yürütüldü. Abbasi Devleti en parlak zamanını Halife Harun Reşit Dönemi'nde yaşadı.

Harun Reşit, Abbasilerin Hazarlar ile mücadelesine son vererek iki taraf arasındaki siyasi, dinî ve ticari ilişkileri geliştirdi. Bu sayede İslamiyet'in Hazarlar arasında yayılmasını sağladı. Bir yandan da en büyük rakibi olarak gördüğü Bizans üzerine seferler düzenledi. Bizans sınırındaki kaleleri güçlendirerek Doğu Anadolu'da Tarsus, Adana, Maraş ve Malatya'yı içine alan bir uç vilayeti kurdu.

Avasım adını verdiği bu vilayete savaşçı özelliklerinden dolayı Türkleri yerleştirdi. Muhafız birliğinde de Türk askerlerine yer verdi.

Bilime, sanata ve edebiyata önem veren Harun Reşit; Bağdat'ta okullar, hastaneler ve rasathaneler açtırdı. Şehirdeki ilk kâğıt imalathanesi de yine onun döneminde kuruldu. Satranç oyununun Müslümanlar tarafından oynanmaya başlanması da yine bu dönemde gerçekleşti. Harun Reşit sarayda müzikli eğlenceler düzenletir, bilim insanlarına sohbet ve tartışmalar yaptırır, onları ödüllendirirdi. Ayrıca Türklere özgü bir oyun olan ve Avrupa'da polo adıyla bilinen çevgan oyununu oynardı.

2- Abbasi Halifeleri ve Türkler

Abbasiler başta Horasan'da yaşayan Türkler olmak üzere İranlıların ve diğer bazı kavimlerin desteğiyle iktidara geldikleri için Emevilerin ırkçı politikasını terk ettiler. Abbasi halifeleri ordu ve devlet yönetiminde Türklerle birlikte Arap olmayan unsurlara yer verdiler.

Bu halifelerden biri olan Me'mun, askerî yeteneklerini ve sağlam karakterlerini takdir ettiği Türkleri Arap ve Fars kökenlilere karşı denge unsuru olarak gördü. Türklerin ordudaki sayısını ve nüfuzunu arttırarak Türk askerleriyle birlikte sefere çıkan ilk Abbasi halifesi oldu. İç isyanların bastırılmasında da güvenilir bulunduğu bu Türklerden yararlandı.

Me'mun halifeliği sırasında Türklerden askerî birlikler kurma görevini kardeşi Mu'tasım'a vermişti. Bu dönemde Mu'tasım'ın emrinde faaliyet gösteren Afşin, Eşnaz, Boğa el-Kebir ve Inak et-Türki gibi Türk komutanlar hilafet ordusu içinde güçlenerek söz sahibi oldular. Aynı komutanlar halifelik mücadelesinde de Mu'tasım'ı destekleyerek onun halife olmasında rol oynadılar.

Annesi Türk olan Mu'tasım'ın döneminde Türkler Abbasi ordusunda hâkim unsur hâline geldi. Mu'tasım Bağdat'taki Türk askerlerinin Araplarla karışıp savaşıklık özelliklerini kaybetmelerini istemiyordu. Bu nedenle Türkleri aileleriyle birlikte Bağdat'ın yüz kilometre kuzeyinde inşa ettirdiği Samarra şehrine yerleştirdi.

Hilafet merkezini de daha güvenli gördüğü bu şehre taşıdı. Böylece **İslam** tarihine Samarra Devri (836-892) adıyla geçen dönemi başlattı. Mu'tasım, iktidarına karşı başlayan isyan hareketlerini Türk askerlerin yardımıyla bastırdı. 840 yılında da Bizans'a karşı yürüttüğü gaza faaliyetleri kapsamında Türklerden kurulu bir orduyla Anadolu'ya girerek Eskişehir'e kadar ilerledi.

Abbasiler orduda olduğu gibi devlet yönetiminde de Türklerden yararlandılar. Hacıplik ve vezirlik gibi yüksek devlet görevlerine Türkler arasından seçtikleri kişileri getirdiler. Aynı şekilde Suriye, Mısır, Hicaz, Yemen, Kûfe gibi önemli bölgelerin valiliklerine de Türkleri atadılar.

Türk komutanları ve devlet adamları Abbasi Devleti içindeki nüfuzlarını Mu'tasım'ın ölümünden sonra da devam ettirdiler. Bu dönemde Abbasi halifeleri emirü'l-mü'minin unvanını kullanan ve yalnızca dinî yetkileri olan sembolik yöneticiler hâline geldiler.

Türk komutanlar ise emirü'l-ümera unvanıyla devletin askerî ve siyasi yetkilerini ellerinde tuttular. Böylece Arapların askerî yönden zayıfladıkları bir dönemde Türkler, devlet ve ordu

yönetiminde sorumluluk üstlenerek İslam dünyasına canlılık getirdiler.

Abbasi devlet yönetiminde Türklerin belirleyici bir güç olarak öne çıkması Araplar ve İranlılarda rahatsızlıklara neden oldu. Söz konusu çevrelerle Türkler arasında başlayan çekişmelere bir de merkezî otoritenin zayıflığı eklenince ülkenin çeşitli yerlerinde küçük devletler ortaya çıktı.

Bu devletlerin belli başlıları Kuzey Afrika'da Ağlebiler, Horasan'da Tahiriler, Maveraünnehir'de Samanoğulları, Mısır'da Tolunoğulları ve İhşîdîler ile Irak ve İran'da Büveyhoğullarıydı. Bunlardan Şii Büveyhoğulları Devleti 945 yılında Bağdat'ı işgal ederek Abbasi halifesini baskı altında tutmaya başladı.

Halifeyi bu baskıdan kurtaran kişi Türk hükümdarlarından Gazneli Mahmut oldu. Büveyhoğulları bir süre sonra Bağdat'ı yeniden kontrol altına alınca bu kez halifenin yardımına Büyük **Selçuklu** hükümdarı koştu. 1055 yılında Bağdat'a giren Tuğrul Bey halifeyi tutsaklıktan kurtararak Abbasi Devleti'nin varlığını sürdürmesini sağladı.

Abbasi devlet teşkilatı içinde geniş yetkileri bulunan vezirlik makamı İran devlet geleneğinin etkisiyle oluşturulmuştu. Halife adına **yürütme** yetkisini kullanan vezir, devleti kendisine bağlı olarak çalışan divanlar aracılığıyla yönetirdi. Bunlardan divan-ı tevki resmî yazışmalardan, divan-ı beytü'l-**mal** maliyeden, divanü'l-ceyş ise askerlik işlerinden sorumluydu.

Gizli haber alma ve posta işlerini divanü'l-berid yürütürdü. Ayrıca divan-ı mezalim denilen bir tür yüksek mahkeme vardı. Bu mahkemede kadılar ve diğer devlet görevlileri hakkındaki şikâyetler görüşülüp karara bağlanırdı. Abbasiler Dönemi'nde halk, yerleşim durumuna göre şehirliler, köylüler ve göçebeler olmak üzere başlıca üç gruba ayrılırdı.

Şehir halkı genellikle asker, memur, din adamı, esnaf, zanaatkâr ve tüccarlardan oluşurdu. Köylüler geçimlerini sağlamak için tarımla, bedeviler olarak adlandırılan göçebeler ise hayvancılıkla uğraşırlardı. Abbasilerde devletin başlıca gelir kaynağı, Müslüman halkın çeşitli ürünler üzerinden ödediği vergilerdi. Ayrıca Müslüman olmayan halktan alınan haraç ve cizye ile bağlı devletlerin gönderdiği vergi ve hediyeler de devlet hazinesine aktarılıyordu.

Tarih Bilimi Ders Notları